

Sygn. akt II Ca 954/13

POSTANOWIENIE

Dnia 17 stycznia 2014 roku

Sąd Okręgowy w Poznaniu Wydział II Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący: SSO Beata Woźniak

Sędzia: SSO Marcin Miczke (spr.)

Sędzia: SO Wojciech Hyżak

Protokolant: prot. sąd. Małgorzata Skorczyk

po rozpoznaniu w dniu 17 stycznia 2014 roku w Poznaniu

na rozprawie

sprawy z wniosku Skarbu Państwa-Naczelnika Urzędu Skarbowego w P.

przy udziale M. L. (1), K. L. (1), M. L. (2), M. L. (1), A. L. (1), małoletniego O. L. działającego przez ojca A. L. (1), S. L., K. L. (2), E. K. (1), M. K., małoletnich J. K., O. K., A. K. działających przez matkę M. K., małoletnich M. L., K. L. (1) i K. L. (3) reprezentowanych przez matkę W. W., A. L. (2), N. L., małoletniej Z. F. działającej przez matkę N. L., Ł. K., M. K. (1), K. K.

o stwierdzenie nabycia spadku

na skutek apelacji wniesionej przez uczestnika K. L. (2)

od postanowienia Sądu Rejonowego w Pile

z dnia 28 czerwca 2013 r.

sygn. akt I Ns 1114/11

postanawia

oddalić apelację.

/-/ M. Miczke/-/ B. Woźniak/-/ W. Hyżak

UZASADNIENIE

Wnioskodawca Skarb Państwa - Naczelnik Urzędu Skarbowego w P. we wniosku z 6 grudnia 2011 r. wniósł o stwierdzenie, że spadek po P. L., zm. 11 października 2010 r. nabyli na podstawie ustawy rodzice spadkodawcy, M. L. (2) i M. L. (1), każdy w 1/2 części. W uzasadnieniu wskazał, że spadek odrzuciła żona zmarłego, M. L. (1) oraz jego małoletnia córka, K. L. (1). Stwierdził, że jest wierzycielem spadkodawcy z tytułu należności podatkowych a ustalenie kręgu spadkobierców pozwoli mu na wszczęcie postępowania mającego na celu przeniesienie odpowiedzialności na spadkobierców.

Postanowieniem z dnia 28 czerwca 2013 r., sygn. akt I Ns 1114/11 Sąd Rejonowy w Pile stwierdził, że spadek po P. L., zm. (...) w P. na podstawie ustawy nabył w całości brat, K. L. (2).

Podstawę tego orzeczenia stanowiły następujące ustalenia faktyczne i rozważania prawne:

W dniu 11 października 2010 r. w P. zmarł P. L.. W chwili śmierci był żonaty z M. L. (1). Z małżeństwa tego pochodziło jedno dziecko – córka K. L. (1).

M. L. (1) złożyła oświadczenie o odrzuceniu spadku we własnym imieniu oraz w imieniu małoletniej K. L. (1) w dniu 10 stycznia 2011 r. w formie aktu notarialnego po uzyskaniu zezwolenia sądu rodzinnego. Sąd spadku nie zawiadomił dalszych spadkobierców ustawowych o odrzuceniu spadku przez żonę i córkę spadkodawcy.

W chwili śmierci P. L. żyli jego rodzice – M. L. (2) i M. L. (1). Obydwoje złożyli oświadczenia o odrzuceniu spadku na rozprawie w dniu 18 stycznia 2012 r., dowiadując się o odrzuceniu spadku przez żonę i córkę spadkodawcy z odpisu wniosku doręczonego im w niniejszym postępowaniu w dniu 29 grudnia 2011 r. Obecni na rozprawie K. L. (2) i E. K. (1) zostali pouczeni o prawie złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku w terminie 6 miesięcy.

Spadkodawca posiadał pięcioro rodzeństwa: K. L. (2), A. L. (1), S. L., E. K. (1) i M. K..

S. L., A. L. (1) oraz M. K. (2) złożyli oświadczenia o odrzuceniu spadku na rozprawie w dniu 26 kwietnia 2012 r., natomiast E. K. (2) w dniu 22 marca 2012 r. na posiedzeniu wyznaczonym przez Sąd Rejonowy w P. w sprawie I Ns (...).

K. L. (2) pomimo wezwania go na rozprawę wyznaczoną na 26 kwietnia 2013 r. nie stawił się. Złożył natomiast w dniu 5 kwietnia 2012 r. wniosek o odebranie oświadczenia spadkowego, który został zarejestrowany pod sygn. I Ns (...), jednak nie stawił się na posiedzenie wyznaczone w tym przedmiocie na dzień 30 maja 2012 r. Sąd Rejonowy w P. w sprawie I Ns (...) zakończył postępowanie, stwierdzając nieodebranie oświadczenia od uczestnika.

W dniu 5 października 2012 r. K. L. (2) wniósł o przywrócenie terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku, podnosząc, że informował sekretariat Sądu, że nie może stawić się na pierwszą rozprawę a w okresie od 10 kwietnia 2012 r. do września 2012 r. przebywał za granicą.

Postanowieniem z 7 listopada 2012 r., sygn. akt I Ns (...) Sąd Rejonowy oddalił wniosek K. L. (2) o przywrócenie terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku i odebrał w tymże dniu od K. L. (2) oświadczenie o odrzuceniu spadku po jego bracie P. L..

S. L. z małżeństwa z W. W. ma troje dzieci: M. L. - ur. (...), K. L. (1) - ur. (...) oraz K. L. (3) - ur. (...)

Oświadczenia o odrzuceniu spadku w imieniu małoletnich przed Sądem Rejonowym w W. złożyła matka W. W. na posiedzeniach w sprawach I Ns (...), I Ns (...), I Ns (...) w dniu 23 listopada 2012 r. na skutek wniosków złożonych w dniu 25 października 2012 r. i po uzyskaniu zezwolenia Sądu Rejonowego w Wągrowcu w sprawie III Ns (...).

A. L. (1) ma jedno dziecko – O. L., ur. (...) W imieniu małoletniego ociec złożył oświadczenie o odrzuceniu spadku w dniu 20 listopada 2012 r. na posiedzeniu wyznaczonym w sprawie I Ns (...) na skutek wniosku, który wpłynął do Sądu w dniu 5 października 2012 r. i na podstawie zezwolenia Sądu Rejonowego w P. w sprawie I. N. (...)

M. K. (2) ma troje dzieci: J. K. – ur. (...), A. K. – ur. (...) oraz O. K. – ur. (...) W ich imieniu odrzuciła ona spadek na posiedzeniu w dniu 18 grudnia 2012 r. w sprawie I Ns (...) na skutek wniosku, który wpłynął do Sądu w dniu 19 października 2012 r. i na podstawie zezwolenia Sądu Rejonowego w W. w sprawie III Nsm (...).

E. K. (1) ma troje dzieci: Ł. K., M. K. (1) i K. K..

Ł. K. złożył oświadczenie o odrzuceniu spadku w dniu 25 października 2012 r. w sprawie I Ns (...) na skutek wniosku, który wpłynął do Sądu w dniu 4 września 2012 r. K. K. takie oświadczenie złożyła na posiedzeniu w sprawie I Ns (...) w

dniu 25 października 2012 r. na skutek wniosku, który wpłynął do Sądu w dniu 4 września 2012 r., natomiast M. K. (3) w sprawie I Ns (...) w dniu 26 września 2012 r. na skutek wniosku, który wpłynął do Sądu w dniu 4 września 2012 r.

K. L. (2) ma dwie córki: N. L., ur. (...) i A. L. (2), ur. (...) N. L. ma córkę Z. F., ur. (...)

N. L. złożyła oświadczenie o odrzuceniu spadku we własnym imieniu w dniu 23 listopada 2012 r. na posiedzeniu w sprawie I Ns (...), natomiast w imieniu małoletniej Z. F. w dniu 30 kwietnia 2013 r. w sprawie I Ns (...) za zezwoleniem Sądu Rejonowego w P. udzielonym w sprawie III Nsm (...).

A. L. (2) analogiczne oświadczenie złożyła w dniu 4 grudnia 2012 r. w sprawie I Ns (...).

Spadkodawca nie sporządził testamentu.

Oceniając tak ustalony stan faktyczny pod względem prawnym Sąd Rejonowy stwierdził, że wnioskodawca wykazał interes prawny w żądaniu stwierdzenia nabycia spadku stosownie do art. 510 k.p.c., przedkładając dokumenty potwierdzające wiarygodność wnioskodawcy względem spadkodawcy. Ustalenie spadkobierców P. L. jest niezbędne wnioskodawcy do skierowania przeciwko nim swoich roszczeń.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że zgodnie z art. 924 k.c. spadek otwiera się z chwilą śmierci spadkodawcy. Moment otwarcia spadku jest decydujący dla oznaczenia kręgu podmiotów, które mogą być następcami prawnymi danego spadkodawcy, co związane jest także z ustaleniem obowiązujących w tym momencie regulacji prawnych dotyczących kolejności dziedziczenia. Zgodnie z kolei z art. 926 k.c. powołanie do spadku wynika z ustawy albo z testamentu. Dziedziczenie z ustawy następuje jednak tylko wówczas, gdy spadkodawca nie powołał spadkobiercy albo gdy żadna z osób, które powołał, nie chce lub nie może być spadkobiercą. Ponieważ spadkodawca nie powołał spadkobiercy, należało stwierdzić nabycie spadku na podstawie ustawy.

Jak stanowi art. 931 § 1 k.c. w pierwszej kolejności powołane są z ustawy do spadku dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek; dziedziczą oni w częściach równych. Jednakże część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku.

W niniejszej sprawie w dniu śmierci spadkodawca – P. L. był żonaty z M. L. (1), z którą posiadał wspólne dziecko – K. L. (1).

Sąd Rejonowy zaznaczył jednak, że zgodnie z art. 1020 k.c. wyłączony od dziedziczenia, tak jakby nie dożył otwarcia spadku jest spadkobierca, który skutecznie spadek odrzucił. Zgodnie zaś z art. 1015 § 1 k.c. oświadczenie takie może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania (§ 1). Przy czym jego brak w powyższym terminie jest jednoznaczny z prostym przyjęciem spadku, chyba, że spadkobiercą jest osobą nie mającą pełnej zdolności do czynności prawnych, osobą, co do której istnieje podstawa do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia albo osobą prawną (§ 2). Jak stanowi art. 1018 § 3 k.c. oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku składa się przed sądem lub przed notariuszem. Można je złożyć ustnie lub na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym. Sąd Rejonowy zaznaczył, że ustalony w art. 1015 k.c. termin do złożenia oświadczenia woli ma charakter terminu zawitego prawa materialnego, co oznacza, że uprawnienie spadkobiercy wygasa wraz z jego upływem, w żadnym więc przypadku nie może on zostać przywrócony.

Zarówno małżonka, jak i zstępna P. L. złożyły w przepisany 6-miesięcznym terminie skuteczne oświadczenia o odrzuceniu spadku.

W związku z powyższym podstawą rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie w przedmiocie nabycia spadku po zmarłym stanowił przepis art. 932 k.c. Zgodnie z tą regulacją w braku zstępnych i małżonka spadkodawcy cały spadek przypada jego rodzicom w częściach równych (§ 3). Jeżeli zaś jedno z rodziców spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadł, przypada rodzeństwu w częściach równych (§ 4). W przypadku natomiast, gdy którekolwiek z rodzeństwa spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku pozostawiając zstępnych, udział spadkowy,

który by mu przypadła, przypada jego zstępnym. Podział tego udziału następuje według zasad, które dotyczą podziału między dalszych zstępnych spadkodawcy (§ 5).

W rozpatrywanej sprawie rodzice spadkodawcy M. L. (2) i M. L. (1) złożyli prawnie skuteczne oświadczenia o odrzuceniu spadku, wykazując, że uczynili to w terminie 6 miesięcy od dowiedzenia się o tytule swojego powołania, co nastąpiło na skutek doręczenia im odpisu wniosku w niniejszej sprawie, gdyż w sprawie I Ns (...) zaniechano zawiadomienia dalszych spadkobierców ustawowych o odrzuceniu spadku przez żonę i córkę spadkodawcy. Dlatego też z mocy regulacji art. 1020 k.c. zostali oni wyłączeni od dziedziczenia, tak jakby nie dożyli otwarcia spadku. Takie oświadczenia złożyło również niemal całe rodzeństwo P. L.: A. L. (1), S. L., E. K. (1) i M. K. (2) oraz ich zstępnicy, którzy złożyli do Sądu wnioski o odebranie oświadczeń w terminie 6 miesięcy od dowiedzenia się o tytule ich powołania (tj. od dowiedzenia się o odrzuceniu spadku przez ich rodziców), stawiając się na wyznaczone w tym celu przez Sąd posiedzenie.

Oświadczenia w przedmiocie przyjęcia czy też odrzucenia spadku nie złożył tylko w przepisany termin K. L. (2), który o przysługującym mu uprawnieniu został pouczony na rozprawie w dniu 18 stycznia 2012 r., kiedy to takie oświadczenia co do spadku składali jego rodzice.

Sąd Rejonowy powołał się na stanowisko, dotyczące terminu z art. 1015 k.c., wyrażone przez Sąd Najwyższy w wyroku z 15 stycznia 1990 r., III CZP 75/90; OSNC 1991, Nr 5-6, poz. 68. W wyroku tym Sąd Najwyższy stwierdził, że sześciomiesięczny termin do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku z ustawy rozpoczyna się - zarówno dla spadkobiercy ustawowego powołanego w testamencie do spadku, jak i dla pozostałych spadkobierców ustawowych - z dniem, w którym dowiedzieli się oni z właściwego źródła o tym, że testament z uwagi na niezachowanie prawem przepisanej formy jest nieważny (art. 1015 § 1 k.c.). Termin określony w § 1 art. 1015 k.c. należałoby zatem uznać dla spadkobiercy, który przed jego upływem zwrócił się o to do sądu, za zachowany również wtedy, gdy po upływie tego terminu sąd odebrał od niego do protokołu oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku.

Podzielając pogląd prawny wyrażony w uzasadnieniu wyroku z 15 stycznia 1990 r. Sąd Rejonowy miał na względzie, że w niniejszej sprawie miał miejsce nieco inny stan faktyczny. Uczestnik K. L. (2) nie stawiał się bowiem po pierwsze na rozprawę wyznaczoną na dzień 26 kwietnia 2012 r., na którą został wezwany na piśmie z pouczeniem o obowiązku informowania Sądu o każdej zmianie miejsca zamieszkania, które to pouczenie odebrał w dniu 27 marca 2012 r. (k. 64, k. 80), przy czym niewiarygodne były zeznania uczestnika, że uzyskał w sekretariacie informację o nieobowiązującym stawiennictwie, skoro zgodnie z zarządzeniem Przewodniczącego został wezwany do osobistego stawiennictwa celem przesłuchania i doręczono mu wezwanie, a nie zawiadomienie. Do Sądu Rejonowego w P. przed upływem ustawowego 6-miesięcznego terminu, wpłynął wprawdzie wniosek K. L. (2) o odebranie oświadczenia o jakim mowa była powyżej, jednakowoż uczestnik nie stawiał się na wyznaczone posiedzenie, co wynikało z dokumentów zgromadzonych w aktach I Ns (...). W rozpatrywanej sprawie uczestnik miał zatem dwukrotnie możliwość złożenia ustnie przedmiotowego oświadczenia, lecz nie stawiał się na wyznaczone w tym celu posiedzenie Sądu. Uczestnik twierdził, że przyczyną niestawiennictwa na posiedzeniach był jego pobyt za granicą i nieodebranie wezwania na posiedzenie wyznaczone w sprawie I Ns (...), jednakże uczestnik był pouczony w sprawie I Ns 1114/11 o konieczności zawiadomienia Sądu o zmianie swojego adresu zamieszkania, jeszcze przed złożeniem wniosku w sprawie I Ns (...). Wiedział zatem, że takim obowiązkiem jest obarczony. Ponadto, jak wynikało z jego zeznań, przebywał w kraju w lipcu 2012 r., jednakże nie zainteresował się biegiem postępowania w sprawie I Ns (...), pomimo że od daty złożenia wniosku minęły 3 miesiące, czyniąc to dopiero w październiku 2012 r. Dlatego też Sąd Rejonowy uznał, że w niniejszym postępowaniu pomimo złożenia wniosku o odebranie oświadczenia o odrzuceniu spadku w przewidzianym prawem terminie, brak było podstaw do uznania, że oświadczenie zostało złożone skutecznie, gdyż postępowanie z tego wniosku zakończyło się niezłożeniem oświadczenia na skutek zawinionego niestawiennictwa uczestnika.

W związku z powyższym za jedyne spadkobiercę zmarłego Sąd Rejonowy uznał zgodnie z art. 932 § 4 k.c. K. L. (2) - brata spadkodawcy, stwierdzając, że nabył on z mocy ustawy w całości spadek po P. L..

Apelację od tego postanowienia wniósł uczestnik K. L. (2), zaskarżając je w całości oraz wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Skarżący zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj. art. 1015 § 1 k.c. w zw. z art. 1018 § 3 k.c. przez błędną wykładnię, polegającą na uznaniu, że uczestnik K. L. (2) nie złożył skutecznie przed sądem, ustnie do protokołu, oświadczenia o odrzuceniu spadku po zmarłym P. L. w ustawowym terminie 6 miesięcy, mimo że wniosek o odebranie oświadczenia spadkowego przez sąd został przez niego złożony z zachowaniem tego terminu, co jest wystarczające dla jego zachowania, nawet w przypadku złożenia oświadczenia po terminie.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja nie zasługiwała na uwzględnienie.

Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne i rozważania prawne Sądu pierwszej instancji oraz na podstawie art. 382 k.p.c. przyjął je za własne.

Wbrew zarzutowi apelacji, Sąd Rejonowy nie naruszył art. 1015 § 1 k.c. w zw. z art. 1018 § 3 k.c. przez ich błędną wykładnię. Prawidłowo też zastosował normy wyrażone w powołanych przepisach do ustalonych w sprawie faktów.

Art. 1015 § 1 k.c. wymaga, aby oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku zostało złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania; w przeciwnym wypadku, o ile spadkobiercą nie jest osoba nie mająca pełnej zdolności do czynności prawnych, względnie osoba, co do której istnieje podstawa do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia, albo osoba prawna, nastąpi skutek tożsamy z prostym przyjęciem spadku (art. 1015 § 2 k.c.). Zgodnie z art. 1018 § 3 k.c., oświadczenie o przyjęciu albo odrzuceniu spadku składa się przed sądem lub przed notariuszem.

Ustalony w art. 1015 § 1 k.c. termin do złożenia oświadczenia woli o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku ma charakter terminu zawitego z zakresu prawa materialnego, uprawnienie spadkobiercy wygasa wraz z jego upływem, w żadnym więc przypadku nie może on zostać przywrócony (por. A. Kidyba (red.), E. Niezbecka, Kodeks cywilny. Komentarz. T. IV. Spadki, WKP 2012, teza 1 komentarza do art. 1015 k.c. oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 25 maja 2012 r. I CSK 414/11, LEX nr 1254617). Kwestia zachowania terminu w przypadku oświadczenia składanego przed notariuszem nie budzi wątpliwości. Zważywszy na powszechną dostępność usług rejentów oraz praktycznie niezwłoczną możliwość sporządzenia aktu notarialnego, obejmującego oświadczenie spadkobiercy, przy tym sposobie złożenia oświadczenia nie występuje problem ewentualnych negatywnych konsekwencji, jakie mogłyby wyniknąć dla spadkobiercy wskutek opóźnienia w sporządzeniu aktu, na które nie miał wpływu. W tym przypadku data stawienia się u notariusza jest z reguły równoznaczna z datą złożenia i odebrania oświadczenia. W przypadku oświadczenia składanego przed sądem sytuacja przedstawia się jednak odmiennie, a to z uwagi na okoliczność, iż spadkobierca nie ma wpływu na termin posiedzenia, który zostanie wyznaczony przez sąd w celu odebrania oświadczenia. Szczególnie wówczas, gdy wniosek do sądu zostałby złożony pod koniec 6-miesięcznego terminu, wyznaczenie posiedzenia jawnego i odebranie od spadkobiercy oświadczenia mogłoby nastąpić już po upływie terminu zawitego, co mogłoby narazić spadkobiercę na ujemne skutki prawne, wynikające z przyjęcia spadku wprost. Z tego względu w orzecznictwie i doktrynie powszechnie przyjmuje się, że termin określony w § 1 art. 1015 k.c. należy uznać dla spadkobiercy, który przed jego upływem zwrócił się o to do sądu, za zachowany również wtedy, gdy po upływie tego terminu sąd odebrał od niego do protokołu oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (por. uchwałę Sądu Najwyższego z 15 stycznia 1991 r., III CZP 75/90, OSNC 1991/5-6/68). Innymi słowy, dla zachowania terminu przewidzianego w art. 1015 § 1 k.c. wystarcza, że przed jego upływem spadkobierca złoży do sądu wniosek o odebranie od niego oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku, nawet jeśli faktyczne złożenie oświadczenia nastąpi już po upływie terminu. W tym też zakresie argumentacja skarżącego odnośnie wykładni przepisów art. 1015 § 1 k.c. w zw. z art. 1018 § 3 k.c. była trafna. Wbrew jednak przekonaniu skarżącego, Sąd Rejonowy nie zinterpretował powołanych przepisów w odmienny, błędny sposób, a jedynie stwierdził, że nie zostały spełnione przesłanki, które pozwalałyby uznać oświadczenie uczestnika z 7 listopada 2012 r. o odrzuceniu spadku, złożone przed sądem w sprawie I Ns (...),

za złożone w terminie. Rzecz bowiem w tym, że wspomniany skutek w postaci zachowania terminu (wynikający z wystąpienia do sądu o odebranie oświadczenia o odrzuceniu spadku przed upływem terminu z art. 1015 § 1 k.p.c.) nie nastąpi wówczas, gdy opóźnienie w odebraniu przez sąd oświadczenia jest wynikiem zarzucalnych zachowań samego spadkobiercy, np. nieusprawiedliwionego niestawiennictwa na posiedzeniu albo ewentualnych innych zaniechań lub przejawów niestarannego działania w toku postępowania w przedmiocie odebrania oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. W tym zakresie należy podkreślić, że krótki termin do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku ma swoje uzasadnienie w konieczności jak najszybszego przesądzenia, komu ma przypaść spadek i kto będzie ponosił odpowiedzialność za długi spadkowe. Wobec tego niedopuszczalna jest wykładnia, która odwleka przesądzenie tych spraw na bliżej nieokreśloną przyszłość (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 25 maja 2012 r., I CSK 414/11, LEX nr 1254617). Zwlekanie ze złożeniem oświadczenia przez dłuższy czas trwającego postępowania sądowego sprzyjałoby utrzymywaniu się niepewności sytuacji prawnej uczestników postępowania. Wypada też wskazać, że postępowanie mające za przedmiot przyjęcie lub odrzucenie spadku jest zakończone w chwili dokonania tej czynności, sąd nie wydaje żadnego postanowienia (por. T. Żywnowski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III, Art. 506-729, LEX 2013, teza 3 komentarza do art. 640 k.p.c.). W sytuacji, gdy spadkobierca bez usprawiedliwienia nie stawia się na posiedzenie, sąd kończy postępowanie o odebranie oświadczenia bez wydawania jakiegokolwiek orzeczenia co istoty sprawy ani innego orzeczenia kończącego postępowanie. Prowadzi to do wniosku, że jeżeli wniosek o odebranie oświadczenia wpłynie do sądu przed upływem 6-miesięcznego terminu z art. 1015 § 1 k.c., a termin posiedzenia przypadnie już po jego upływie, to jeżeli spadkobierca stawia się na pierwsze wyznaczone posiedzenie, wówczas zostanie zachowany materialnoprawny termin do złożenia oświadczenia. Jeżeli natomiast wprowadzi wniosek o odebranie oświadczenia wpłynie do sądu przed upływem 6-miesięcznego terminu, a sąd umożliwi złożenie oświadczenia, czyli wyznaczy termin i prawidłowo zawiadomi o nim spadkobiercę, przy czym termin ten będzie przypadał po upływie 6 miesięcy od dowiedzenia się o przymocie spadkobiercy, to gdy spadkobierca się na ów termin posiedzenia nie stawia, termin do złożenia oświadczenia wygasa.

Odniesienie tych uwag do realiów niniejszej sprawy prowadzi do wniosku, że uczestnik nie dochował terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku. Stwierdzenie nabycia przez niego spadku po P. L. „wprost” nie narusza więc art. 1015 § 1 k.c. w zw. z art. 1018 § 3 k.c.

W przypadku spadkobiercy ustawowego powołanego w dalszej kolejności (a takim jest apelujący, będący bratem spadkodawcy), bieg terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku rozpoczyna się w dniu, w którym dowiedział się on, że wyprzedzający go spadkobierca utracił tytuł powołania do dziedziczenia, tj. został wyłączony od dziedziczenia tak, jakby nie dożył chwili otwarcia spadku, np. spadek odrzucił (art. 1020 k.c.). Jak wynika z niekwestionowanych w apelacji ustaleń faktycznych, uczestnik K. L. (2) dowiedział się o tytule swego powołania najpóźniej na rozprawie w niniejszej sprawie w dniu 18 stycznia 2012 r. Został wówczas poinformowany o odrzuceniu spadku przez żonę, córkę i rodziców spadkodawcy, a ponadto pouczony o możliwości złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku w terminie 6 miesięcy (k. 35 akt).

Bezspornie uczestnik nie złożył w tym terminie, tj. do 18 lipca 2012 r. oświadczenia o odrzuceniu spadku po zmarłym P. L..

Oświadczenie o odrzuceniu spadku zostało przez niego złożone i odebrane przez sąd 7 listopada 2012 r. w sprawie I Ns (...) Sądu Rejonowego w P.. Pozostaje zatem rozważyć, czy z uwagi na termin złożenia wniosku o odebranie tego oświadczenia i postawę uczestnika w toku tego postępowania termin przewidziany w art. 1015 § 1 k.c. można uznać za zachowany.

K. L. (2) złożył wniosek o odebranie od niego oświadczenia o odrzuceniu spadku 5 kwietnia 2012 r. (k. 2 akt I Ns (...)). Został prawidłowo zawiadomiony o posiedzeniu wyznaczonym na 30 maja 2012 r. (z.p.o. k. 6 akt I Ns (...)) w trybie art. 139 § 1 k.p.c. Mimo to nie stawiał się na posiedzenie wyznaczone na ten dzień i w żaden sposób nie usprawiedliwił swej nieobecności, w związku z czym Sąd Rejonowy zakończył postępowanie. Podkreślenia wymaga przy tym, że uczestnik miał możliwość złożenia oświadczenia również na rozprawie w dniu 26 kwietnia 2012 r. w niniejszej sprawie. Zgodnie bowiem z art. 640 § 2 k.p.c., oświadczenia o nabyciu lub odrzuceniu spadku mogą być również składane w sądzie

spadku w toku postępowania o stwierdzenie praw do spadku. Zawiadomienie o tym terminie zostało mu doręczone 27 marca 2012 r. (odebrał je dorosły domownik) – k. 80. Również i na tę rozprawę uczestnik się nie stawił. Termin do złożenia oświadczenia minął zatem bezskutecznie 18 lipca 2012 r. Uczestnik złożył wprawdzie wniosek o przywrócenie terminu z 5 października 2012 r. (k. 11-12 akt I Ns (...)), jednak z natury rzeczy nie mógł on odnieść skutku, skoro dotyczył zawitego terminu materialnoprawnego. Oświadczenie o odrzuceniu spadku nie ma charakteru procesowego nawet wtedy, gdy składane jest przed sądem. Nie można zatem przywrócić terminu do jego złożenia. Jeżeli, jak w niniejszej sprawie, sąd umożliwił wnioskującemu o odebranie oświadczenia o odrzuceniu spadku złożenie takiego oświadczenia, a wnioskujący nie skorzystał, ale złożył oświadczenie później, po upływie 6 miesięcy od dowiedzenia się o tytule swego powołania – oświadczenie nie wywoła skutków z nim związanych. Jedynie wtedy, gdy przyczyna leżałaby po stronie sądu (np. nieprawidłowe zawiadomienie o terminie posiedzenia), wtedy termin mijałby z dniem kolejnego posiedzenia, na które wnioskujący byłby prawidłowo zawiadomiony. Taka sytuacja nie wystąpiła jednak w niniejszej sprawie.

Uczestnik złożył oświadczenie o odrzuceniu spadku w dniu 7 listopada 2012 r. Wprawdzie wniosek o odebranie oświadczenia złożył przed upływem terminu, tj. przed 18 lipca 2012 r., to jednak opóźnienie w odebraniu oświadczenia było skutkiem jego własnego zachowania, a nie winy sądu. Fakt, iż Sąd Rejonowy w P. w sprawie I Ns (...) ostatecznie odebrał od uczestnika oświadczenie, nie świadczy o tym, że odniosło ono skutek materialnoprawny. Składane w sądzie rejonowym lub przed notariuszem oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku nie podlega bowiem - niezależnie, który z tych organów jest odbierającym to oświadczenie - badaniu i ustaleniu, co do swojej skuteczności prawnej, lub też czy zostało ono złożone z zachowaniem terminu ustawowego. Skuteczność oświadczenia podlega ocenie w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z 15 stycznia 1991 r., III CZP 75/90, OSNC 1991, nr 5-6, poz. 68).

Konkludując, uczestnik nie złożył w terminie 6 miesięcy od dowiedzenia się o tytule swego powołania, tj. od 18 stycznia 2012 r., oświadczenia o odrzuceniu spadku po zmarłym bracie, P. L.. Jest to równoznaczne z nabyciem przez niego spadku wprost. Nie doszło zatem do wytkniętego w apelacji naruszenia art. 1015 § 1 k.c. w zw. z art. 1018 § 3 k.c.

Samo złożenie przez uczestnika wniosku z 20 września 2013 r. o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku (k. 454) nie miało bezpośredniego wpływu na wynik niniejszego postępowania.

Po pierwsze, zauważalna jest sprzeczność stanowiska uczestnika, który w niniejszej sprawie utrzymywał, że dochował terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku, zaś w piśmie z 20 września 2013 r. stwierdził, że go nie dotrzymał na skutek błędu co do wysokości długów spadkowych.

Po drugie, pismo z 20 września 2013 r. zawiera tylko wniosek o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych braku oświadczenia. Nie zawiera natomiast wniosków o odebranie oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych braku oświadczenia o odrzuceniu spadku.

Po trzecie, jeśli wniosek uczestnika z 20 września 2013 r. odniósłby skutek, to zajdzie podstawa do zmiany z urzędu prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku (art. 690 § 2 k.p.c.). W niniejszej sprawie Sąd Okręgowy był związany stanem rzeczy istniejącym w dacie zamknięcia rozprawy apelacyjnej (art. 316 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.). Ten natomiast przedstawiał się tak, że uczestnik nie złożył w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku po P. L..

Mając na uwadze powyższe, Sąd Okręgowy na podstawie art. 385 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. oddalił apelację uczestnika jako bezzasadną.

SSO M. MiczkeSSO B. WoźniakSSO W. Hyżak